

درسنامه‌ی جمعیت و تنظیم خانواده

مؤلفین:

یوسف محمودی فر   حسین اسماعیلی

کمال صالحی   مریم روحی

اعضاء هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد

ویراستار:

یوسف محمودی فر

عنوان و نام پدیدآور	درسنامه جمعیت و تنظیم خانواده / مولفین یوسف محمودی فر - [و دیگران]؛ ویراستار یوسف محمودی فر
مشخصات نشر	تهران: جامعه‌نگر، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	۱۶۶ ص: مصور، چلچل.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۵۲۴-۹۰-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا.
یادداشت	مولفین: یوسف محمودی فر، حسین اسماعیلی، کمال صالحی، مریم روحی
یادداشت	کتابنامه: ص ۱۶۵.
موضوع	تنظیم خانواده
موضوع	ایستی - - پیشگیری
موضوع	جمعیت
شناسه افزوده	محمودی فر، یوسف، ۱۳۵۲ -
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۸ ۱۳۶ / ۱۳۶ RG
رده‌بندی دیویی	۶۱۳/۹۲
شماره کتاب‌شناسی ملی	۱۶۵۲۵۷۳

© تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

این کتاب مشمول "قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان" مصوب ۱۳۴۸/۱۱/۱۱ و "قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی" مصوب ۱۳۵۰/۱۰/۶ می‌باشد. فتوکپی، بازنویسی، خلاصه‌برداری یا برداشت بخشی از متن یا شکل‌ها و جدول‌های کتاب و انتشار آن در قالب کتاب‌های ترجمه، تالیف، خلاصه، تست یا نرم‌افزار بدون اجازه‌ی کتبی ناشر، غیرقانونی و شرعاً حرام بوده و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

• درسنامه جمعیت و تنظیم خانواده

• تالیف: یوسف محمودی فر - حسین اسماعیلی - کمال صالحی - مریم روحی

• ویراستار: یوسف محمودی فر

• ناشر: نشر جامعه‌نگر

• نوبت و سال چاپ: اول - ۱۳۸۸

• شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

• طرح جلد: سالمی

• لیتوگرافی: آبرنگ، چاپ افرازنگ، صحافی چالوش

• بها: ۲۹۰۰ تومان

• شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۲۴-۹۰-۷

مراکز پخش و فروش:

• نمایشگاه و فروشگاه مرکزی نشر سالمی و جامعه‌نگر:

تهران: خ انقلاب - مقابل در اصلی دانشگاه تهران - خ فخر رازی - خ نظری غربی - شماره ۸۳

تلفن: ۶۶۴۹۴۱۸۷-۶۶۴۹۳۷۱۶

• کتاب‌فروشی‌های معتبر پزشکی سراسر کشور:

لردیل: جبهه‌نگر • لومید: شاهد اینترگران • اصفهان: رژی • مرکز تهیه و توزیع کتب - یزاک • اهواز: رشد • بین‌الملل • یاسل: دانشجو • یحیی‌نور: به‌نشر - اندیشه • بروجرد: نوربخش • بنر عباس: استاد • یوشهر: نمایشگاه علمی محمودیور • بیرجند: آذین • تالش: جبهه‌نگر • تبریز: پلک • صادق‌زاده • رستخیز: تکاپ: میرچی • جهرم: دانشجو • خرم‌رود: معلم • خرم‌آباد: نشر دانشگاهیان • رشت: دانشگاه آزاد پل طالبان • ارجمند • مزده • زاهدان: کالج • زنجان: شهر کتاب • ساری: هف • سلو: کوثر • سستان: نسیم • شیراز: جمالی • مرکز نشر دانشگاهی • قم: فاضل • گتشان: خانه کتب • مرسل • کرمان: جایی‌یور • صبا • گرمش: دانشمند • گرگان: دانشجو • مشهد: دانشجو • دانشگاه علوم پزشکی • همدان: روزاندیش • دانشجو

جمعیت و تنظیم خانواده

تعداد واحد: ۲

نوع واحد: نظری

پیشنیاز: ندارد

هدف: اجرای بند «ب» ماده‌ی ۲ قانون «تنظیم خانواده و جمعیت» مصوب جلسه‌ی علنی روز یکشنبه مورخ ۱۳۷۶/۲/۲۶ مجلس شورای اسلامی.

وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف به ایجاد یک واحد درسی بنام جمعیت و تنظیم خانواده در کلیه‌ی رشته‌های آموزشی می‌باشند.

سرفصل دروس: (۳۴ ساعت)

- تاریخچه‌ی تنظیم خانواده در ایران و جهان.
- تعریف تنظیم خانواده- اهمیت اهداف و استراتژی‌های آن در ایران و جهان.
- شاخص‌های جمعیتی- حرکات جمعیت- مشکلات ناشی از جمعیت زیاد در جهان و ایران.
- جنبه‌های اپیدمیولوژی بهداشت و حرکات جمعیت.
- سیاست‌های جمعیتی- ضوابط و معیارهای مسائل جمعیتی.
- روش‌های مختلف پیشگیری از بارداری.
- استفاده از روش‌های نوین در پیشگیری از بارداری.
- نحوه‌ی ارتباط با مردم برای ارائه‌ی خدمات بهداشت و تنظیم خانواده.
- تأثیر آموزش در برنامه‌های تنظیم خانواده.
- برنامه‌ریزی بهداشت و تنظیم خانواده
- ارزشیابی برنامه‌های بهداشت و تنظیم خانواده

قانون تنظیم خانواده و جمعیت

ماده ۱:

کلیه امتیازاتی که در قوانین براساس تعداد فرزندان یا عائله پیش‌بینی و وضع شده‌اند در مورد فرزندان چهارم و بعد که پس از یک سال از تصویب این قانون متولد می‌شوند قابل محاسبه و اعمال نخواهد بود و فرزندانی که تا تاریخ مزبور متولد می‌شوند کماکان از امتیازات مقرر شده برخوردار می‌باشند.

تبصره ۱: نحوه استفاده از امتیازات پیش‌بینی شده در قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام و قانون تامین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ به شرح زیر خواهد بود:

الف- مرخصی بارداری و زایمان کارگران زن (موضوع ماده ۷۶ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام) برای فرزندان چهارم و بعد که پس از یک سال از تصویب این قانون متولد می‌شوند، از مرخصی استحقاقی موجود و آتی کارگر کسر خواهد شد.

ب- هزینه نگهداری فرزندان کارگران زن در مراکز نگهداری (موضوع ماده ۷۶ قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام) برای فرزندان چهارم و بعد که پس از یک سال از تصویب این قانون متولد می‌شوند، برعهده کارگر خواهد بود.

ج- حق بیمه فرزندان (موضوع ماده ۵۸ قانون تامین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴) برای فرزندان چهارم و بعد که پس از یک سال از تصویب این قانون متولد می‌شوند، به صورت جداگانه تعیین و مطابق تعرفه تامین اجتماعی از بیمه شده دریافت می‌گردد.

تبصره ۲: این قانون در مورد سازمان‌ها و موسساتی شمول حکم بر آنها مستلزم ذکر نام است نیز جاری می‌باشد.

ماده ۲:

وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف به اجرای برنامه‌های ذیل می‌باشند.

الف- وزارت آموزش و پرورش موظف خواهد بود که مطالب آموزشی مربوط به جمعیت و تامین سلامتی مادران و کودکان را در متون درسی خود به نحوی موثر بگنجانند.

ب- وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف به ایجاد یک واحد درسی به نام جمعیت و تنظیم خانواده در کلیه رشته‌های آموزشی می‌باشند.

ج- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی موظف است زمینه‌های جلب مشارکت فعال و موثر روزنامه‌نگاران، فیلم‌سازان و سایر هنرمندانی را که به نحوی با آن وزارتخانه ارتباط دارند به منظور ارتقاء سطح آگاهی‌های عمومی از برنامه‌های جمعیت و تنظیم خانواده فراهم نماید.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

مقدمه‌ی مولفین

بخش اول - جمعیت‌شناسی

۳	فصل اول - مقدمات جمعیت‌شناسی و حرکات جمعیتی
۲۱	فصل دوم - مشکلات ناشی از رشد بی‌رویه‌ی جمعیت
۲۷	فصل سوم - شاخص‌های جمعیتی
۳۵	فصل چهارم - سیر رشد جمعیت در جهان و ایران
۳۹	فصل پنجم - سیاست‌های جمعیتی

بخش دوم - تنظیم خانواده

۵۰	فصل اول - کلیات تنظیم خانواده
۶۰	فصل دوم - فیزیولوژی و آناتومی دستگاه تولید مثل زن و مرد
۸۱	فصل سوم - روش‌های پیشگیری از بارداری
۱۱۹	فصل چهارم - نحوه‌ی ارتباط با مردم برای ارائه‌ی خدمات بهداشت و تنظیم خانواده
۱۲۵	فصل پنجم - نقش آموزش در برنامه‌ی تنظیم خانواده
۱۲۹	فصل ششم - برنامه‌ریزی بهداشت و تنظیم خانواده

پیوست‌ها

بیماری‌های مقاربتی

۱۳۷	۱- سیفلیس
۱۴۱	۲- سوزاک
۱۴۴	۳- ایدز
۱۵۳	بیماری هپاتیت B
۱۵۶	اکستاسی

۱۶۵	منابع

بنام آنکه جان را فکرت آموخت

مقدمه

یکی از مشکلات جوامع انسانی مساله رشد جمعیت می باشد. در کشورهای پیشرفته تا حدود زیادی توانسته اند تعداد موالید و روند رشد جمعیت را تحت کنترل درآورند ولی متاسفانه در بسیاری از کشورهای آفریقایی و آسیایی روند رشد جمعیت تحت کنترل در نیامده است. میزان رشد جمعیت در کشورهای در حال توسعه بالا و در کشورهای توسعه یافته پایین (صفر یا منفی) می باشد. هم اکنون سطح زاد و ولد در روی زمین ۲۳۲ نوزاد در دقیقه و یا ۲۳۴۰۰۰ نوزاد در روز است. در حالی که میزان میزان مرگ و میر فقط حدود ۹۷ انسان در دقیقه یا ۱۴۰۰۰۰ نفر در روز می باشد. به عبارت دیگر میزان تولد $2/4$ برابر میزان مرگ و میر است و این در شرایطی است که رشد کشور ما از این بالاتر است (هر ساعت ۲۵۰ نفر به جمعیت کشور افزوده می شود) و با این آهنگ رشد، جمعیت کشورمان در سی سال آینده به دو برابر خواهد رسید. استقبال از تشکیل خانواده در سنین پایین، ایجاد امیدواری در آینده و انتظار از دولت در تامین نیازهای غذایی، بهداشتی، آموزشی و ... و بالاخره شرایط روانی و اجتماعی موجود بر اثر جنگ تحمیلی از یک طرف و کاهش سریع مرگ و میر به ویژه مرگ و میر کودکان زیر یک سال از طرف دیگر باعث شد تا جمعیت در دهه‌ی ۱۳۶۵-۱۳۵۵ به بالاترین نرخ رشد در تاریخ کشور برسد.

با پایان یافتن جنگ تحمیلی، مسئله‌ی جمعیت و تنگناهای اقتصادی و اجتماعی ناشی از رشد بالای جمعیت بار دیگر به عنوان یکی از بحث‌های محوری دولت جمهوری اسلامی ایران جایگاه ویژه‌ای در بطن برنامه‌ی پنج ساله‌ی اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸) پیدا نمود و به دنبال اولین دهه‌ی پرتلاطم بعد از انقلاب اسلامی که طی آن سیاست‌های مهار رشد جمعیت تحت‌الشعاع تحولات سریع سیاسی و اجتماعی قرار گرفت، تعدیل رشد جمعیت از طریق کاهش سطح زاد و ولد و باروری اولویتی خاص یافت.

علیرغم توفیق نسبی برنامه‌های جمعیت و تنظیم خانواده در خلال برنامه‌ی اول توسعه باید اذعان داشت که هنوز آهنگ رشد جمعیت کشور بالا و نامتناسب است. استمرار و تقویت سیاست‌های تعدیل میزان رشد جمعیت در قالب برنامه‌ی توسعه در سال‌های آینده امری اجتناب‌ناپذیر است به خصوص که ساختمان جوان جمعیت که منتج از زاد و ولد در گذشته است تا چند دهه به عنوان عاملی تاثیرگذار بر بالا بودن میزان رشد جمعیت مطرح خواهد بود.

مؤلفین